

Tihana Kušenić. Nema gazde bez duboke brazde. Muzej "Staro selo" Kumrovec, 21. travnja – 20. studenoga 2018.

Prikaz izložbe

Poljodjelstvo je jedna od najstarijih djelatnosti stanovništva Hrvatskoga zagorja koja je sve do druge polovice 20. stoljeća predstavljala i najstariju gospodarsku granu u ovim krajevima. Uvjetovana je konfiguracijom terena, kvalitetom tla, razmještajem stanovnika i tradicionalnim načinom življenja na manjim posjedima. Izložbom pod nazivom "Nema gazde bez duboke brazde" publici se nastojalo približiti tradicijski način obrade zemlje u 19. i 20. stoljeća. Izlaganjem predmeta koji se nalaze u fundusu Zbirke oruđa i alata Muzeja "Staro selo" Kumrovec.

U izložbeno-galerijskom prostoru Muzeja "Staro selo" Kumrovec, u sklopu manifestacije "Ophodi Jure zelenog", 21. travnja 2018. godine. otvorena je izložba pod nazivom "Nema gazde bez duboke brazde", autorice Tihane Kušenić, kustosice Muzeja.

Izložba je ostvarena na temelju jednogodišnjega terenskog istraživanja na području Krapinsko-zagorske županije u suradnji s domaćim stanovništvom koje je, osim u ulozi kazivača, sudjelovalo i u prikazu tradicijskoga oranja jednobraznim plugom i dvoprežnom konjskom zapregom (Tomislav Fiket i Josip Ilić) (Sl. 1.). Izložba je upotpunjana običajima vezanim uz jurjevski tjedan, koji se u narodu spominje kao tjedan sjetve kukuruza, početka proljeća i drugih poljodjelskih poslova. U narodnoj je tradiciji Sv. Juraj zaštitnik ratara, pastira, stoke, zemlje, usjeva i zelenila. Etno udruga Zipka iz Kumrovca, KUD Lovro Ježek iz Marije Bistrice te Udruga Ivana Perkovca iz Šenkovca sudjelovali su u prikazu jurjevskih običaja paljenja i plesa oko krijesa te preskakanja preko vatre.

Izložba je posvećena tradicijskom načinu obrade zemlje u Hrvatskom zagorju u 19. i 20. stoljeću, kada su ljudi živjeli pretežno od poljoprivrede i nastojali su sve što su mogli sami proizvesti i iskoristiti u svakodnevnom životu. Na izložbi je izloženo pedesetak predmeta iz fundusa Zbirke oruđa i alata koji se čuvaju u čuvaonici Muzeja "Staro selo" Kumrovec. Zbirku čine predmeti koji su vezani uz poljodjelstvo kao primarnu gospodarsku djelatnost tradicijskoga načina života te predmeti i alatke karakteristični za tradicijske obrte Hrvatskoga zagorja. Zbirka broji 1395 predmeta od kojih se veći broj nalazi u stalnim muzejskim postavima Muzeja "Staro selo" Kumrovec.

Izložba je podijeljena u pet cjelina. U prvoj cjelini, na samom ulazu u izložbeno-galerijski prostor, mogu se vidjeti brojne alatke manjih dimenzija kao što su lopata *štihča*, lopata *pobirača* koja je služila za pobiranje zemlje, motika, grablje i *trebežnica* za kopanje tvrde zemlje, grablje i vile. Spomenute alatke upotrebljavane su prilikom obrade vrtova i njiva, a mnoge od njih i danas su u upotrebi. Posebno je zanimljiva motika *trnokop* koja je služila za obradu nepristupačnoga i brdovitoga zemljišta, primjerice vinograda. Osim spomenutih alatki na postamentima su izloženi dijelovi kotača drvenoga voza te alatke koje su u njihovoj izradi upotrebljavali majstori kolari i kovači. Za izradu poljo-

privrednih alatki kolari su najčešće koristili bagremovo drvo zbog tvrdoće, elastičnosti, trajnosti te otpornosti na vlagu. Nešto rjeđe u upotrebi je bilo hrastovo drvo jer ga je u ovim krajevima bilo manje.

Zatim slijedi dio izložbe u kojem je prikazan postupak od oranja zemlje do pripreme za sjetvu. U samom prostoru navežena je zemlja koja prikazuje njivu, a na njoj su postavljeni jednobrazni plug, *pljug* i dvobrazni plug, *orača*, brana te jednoredna i dvo-redna drvena sijačica. Ispod dvobraznoga pluga *orače* postavljala se *podsmukva* koja je služila za transport, a na plugu se nalazila *otka* koja se upotrebljavala za čišćenje korova prilikom oranja.

Na zidu su pričvršćene *telege* za krave i *hamoti* za konje. Prilikom oranja i brananja upregnule su se po dvije krave ili dva konja jer je posao bio zahtjevniji, posebice ako je trebalo izorati dublju brazdu, dok je kod sijanja, ogrtanja i okopavanja bilo dovoljno upegnuti jednoga konja. Tom prilikom u upotrebi je bio jaram *samica* za jednu životinju. Osim poljoprivrednih alatki iz 19. stoljeća, izložene su alatke izrađene od metala – metalna sijačica i metalna dvostruka brana koje se pojavljuju u 20. stoljeća, a izrađivali su ih majstori kovači.

Na zidovima izložbeno-galerijskoga prostora postavljene su slike i panoi sa starim fotografijama koje prikazuju oranje u pojedinim dijelovima Hrvatskoga zagorja. Posebno bih istaknula veliku sliku, tapetu koja vjerno prikazuje oranje, gdje je istaknuto više gospodara koji su dolazili u pripomoć – tzv. *mobu*. To je jedan oblik međusobne pomoći u većim poljodjeljskim poslovima, koji je podrazumijevao udruživanje gospodara ili zadruga radi izvršenja poslova, najčešće prijevoza žitarica s njive, prijevoza gnojiva na njivu, oranja i drugih sličnih poslova (Sl. 2.). Drugi oblik pomoći nazivali su sprega, *sprež* ili *uvez*, a predstavljao je također jedan oblik međususedske pomoći (primjerice ako je bilo potrebno orati dublju brazdu, a vlasnik nije imao dvije krave, susjed mu je posudio svoju).

Treći dio izložbe koncepcijski je zamišljen da prikazuje običaje oko Jurjeva. Na panoima su izložene fotografije s prijašnjih manifestacija na temu Jurjeva u Muzeju "Staro selo" Kumrovec.

Četvrta cjelina posvećena je žetvi i žetvenim običajima koji su također neizostavni dio života Hrvatskoga zagorja, a običaji se i danas njeguju zahvaljujući mnogobrojnim udrugama i kulturno-umjetničkim društvima koji ih prikazuju na raznolikim događanjima. Na panoima stoje zapisi pjesama, *popevki* koje su se pjevale prilikom žetve, prikaz žetve i postupak vezanja i slaganja snopova (Sl. 3.). Od predmeta izložena je veterница, *cepić* – mlatilo za žito, drveno sito, ručna kosa, gr.ablje zublje s tri zuba koje su se upotrebljavale za *pretepljanje* slame i sijena, drveni tronožac s *babicom* za klepanje kose te drvena posudica u koju se stavljao brus za brušenje kose. Posuda za brus mogla je biti i od roga, ali i od tankoga lima. Kada su odlazili u polje, nosili su ju špagom vezanu oko struka kako bi u slučaju da kosu treba oštriti, bio pri ruci.

Izložba završava posljednjom cjelinom koja je posvećena prehrani. Autorica je prikazala dio zagorske *hiže*. U jednom dijelu prostorije smješten je drveni stol na kojem su izloženi odljevi u obliku kruha, pogača, zdjela s kukuruznim i pšeničnim brašnom.

Osim odljeva tu su i vreće od lana i konoplje napunjene brašnom te žrvanj, *žrmlje*, neizostavni dio svake tradicijske kuće, koji je bio smješten u ulaznom prostoru *lojpi* ili u kuhinji, *kuhji*. Tu je još i zidana krušna peć iz koje se vidi lagana vatrica, a uz nju su naslonjene vile, *vilice* za vađenje i stavljanje posuda u peć i drveni *lopari* pomoću kojih se kruh stavljao u peć.

Otvorenju izložbe nazočio je velik broj uzvanika, ljubitelja tradicije koji su pratili svaki segment događanja. U svom govoru autorica je spomenula i život stanovnika nakon 60-ih godina 20. stoljeća kada dolazi do raspada zadruga i kada se zemlja morala unutar obitelji dijeliti na jednake dijelove. Također je spomenula i vrijeme društveno - gospodarskog razvoja, pojavu mehanizacije koja dovodi do izbacivanja iz upotrebe tradicijskih drvenih alatki, ali i raznolike udruge orača i uzgajivača konja koje djeluju na području Krapinsko-zagorske županije i svojim zalaganjem njeguju tradicijski način obrade zemlje te svoje znanje prenose mlađim generacijama.

Anita Paun-Gadža